

Заява Асоціації правників України щодо застосування санкцій до громадян України

12 лютого 2025 року Президент України своїм Указом №81/2025 ввів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 лютого 2025 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Цим рішенням санкції наклали на чотирьох громадян України. **Це вже не вперше, коли Рада національної безпеки і оборони України (далі – РНБО) накладає санкції на фізичних осіб – громадян України.**

Асоціація правників України (далі – АПУ) повністю усвідомлює критичну важливість діяльності РНБО в умовах збройної агресії росії проти України та підтримує всі законні заходи, спрямовані на оборону й захист національної безпеки. Водночас АПУ наголошує, що застосування будь-яких надзвичайних засобів захисту має здійснюватися з дотриманням конституційних принципів, норм міжнародного права та стандартів Європейської конвенції з прав людини (далі - ЄКПЛ). З огляду на це, вважаємо за доцільне висловити правову позицію стосовно меж повноважень РНБО під час застосування санкцій до громадян України.

За статтею 107 Конституції України, РНБО є координуючим органом при Президентові України з питань національної безпеки і оборони. РНБО не наділена судовими чи правоохоронними повноваженнями.

Розширення компетенції РНБО з метою накладення обмежень на права й свободи громадян України без належної судової процедури та ефективної можливості оскарження не відповідає статтям 6 та 19 Конституції України й підриває принципи правової визначеності та верховенства права.

Закон України «Про санкції» (далі – Закон) передбачає, що санкції можуть застосовуватися до громадян України лише в тому разі, якщо вони здійснюють терористичну діяльність. Водночас міжнародна практика свідчить, що навіть у випадках застосування «адресних санкцій» проти власних громадян у демократичних державах передбачається прозорий порядок ухвалення рішень і реальний судовий контроль, аби уникнути зловживань і порушення основоположних прав. Однак в останні роки в Україні сформувалася практика, за якою санкції поширюють на громадян України й з інших підстав (наприклад, ймовірна колабораційна діяльність, загроза національній безпеці тощо).

Надмірна закритість доказової бази, на якій ґрунтуються рішення РНБО, може порушувати принцип рівності сторін та право на справедливий суд. Застосування інструменту санкцій до громадян України без висунення їм обґрунтованих звинувачень у публічній площині викликає сумніви в обґрунтованості та об'єктивності санкційного механізму в цілому.

ГЕНЕРАЛЬНІ ПАРТНЕРИ

AEQUO ASTERS AVELLUM INTEGRITES

МІЖНАРОДНІ ПАРТНЕРИ

 GreenbergTraurig Linklaters WHITE & CASE

ПАРТНЕР

LCF MORIS SAYENKO
KHARENKO Sokolovskiy
and Partners 2QB'

 SLS GROUP

Рішення про застосування санкцій нерідко ухвалюються на підставі даних, які не розкривають громадськості й навіть самим особам, проти яких запровадили обмеження. При цьому оскарження таких рішень ускладнюється обмеженим доступом до повної доказової бази для адвокатів підсанкційної сторони. Зазначені обставини ускладнюють реалізацію права на справедливий розгляд справи, що тягне за собою можливі порушення статей 6 і 13 ЄКПЛ. Негативні рішення Європейського суду з прав людини не лише вплинуть на репутацію України на міжнародній арені, а й можуть спричинити фінансову та політичну відповідальність держави.

АПУ закликає до наступного:

1. РНБО має ухвалювати рішення виключно на підставі закону та в межах її повноважень. Сформульована в законодавстві компетенція РНБО допускає існування дискреції в її діяльності, однак така дискреція обмежена, по-перше, конституційною природою та юридичним статусом цього органу (як координаційного органу при Президентові); по-друге, європейськими принципами дискреційних повноважень.
2. Слід уникати використання повноважень РНБО для заміни чи дублювання діяльності інших органів державної влади, зокрема, органів правосуддя та правопорядку. Конституційний статус РНБО не передбачає виконання функцій виконавчої, судової влади чи органів досудового розслідування. Використання цього органу як альтернативного інструменту державного управління підриває принципи поділу влади, правової визначеності та верховенства права, що, своєю чергою, може загрожувати основам демократії.
3. Жодна політична доцільність НЕ може виправдовувати рішення, які приймають не на підставі закону або через його розширене тлумачення. Посилання на імовірно високий рівень підтримки громадянами тих чи інших рішень не може слугувати підставою для ухвалення юридично сумнівних рішень, навіть якщо вони видаються політично привабливими для суспільства.
4. АПУ закликає розробити чіткі процедури оскарження санкцій, що передбачатимуть належний судовий контроль, доступ до доказів (у межах, що не шкодять державній безпеці) та дотримання презумпції невинуватості. Такий підхід дасть змогу уникнути ризику порушення статей 6 та 13 ЄКПЛ і сприятиме формуванню довіри суспільства до рішень влади.
5. АПУ готова надати експертну допомогу органам державної влади в розробленні законодавчих ініціатив, спрямованих на вдосконалення процесуального порядку застосування санкцій, забезпечення прозорого механізму ухвалення рішень та гарантій ефективного судового захисту.

АПУ наголошує, що відмова від принципів верховенства права у надзвичайних обставинах може призвести до зворотного ефекту: підірвати довіру громадян до державних інституцій, спричинити програні справи в міжнародних судах і завдати шкоди міжнародній репутації України.

АПУ запрошує юридичну спільноту до активного обговорення та висловлення правової позиції щодо конституційного статусу та меж повноважень РНБО. Дотримання конституційних принципів і норм є запорукою ефективного функціонування демократичної держави та збереження її правової системи в умовах агресії російської федерації проти України.